

Biernaczky Szilárd

Életrevalók

(Horváth Ernő Zoltán: „Életrevalók”.

Híres fogyatékkal élő emberek és alkotásaik)

Különös könyv látott napvilágot ebben a járványproblémákkal telített év végi borongós télidőben. Horváth Ernő Zoltán soproni kötődésű, jelenleg Budapest és Sopron között ingázó gyógypedagógus egy olyan kísérletre vállalkozott, amelynek mindaddig még tudomásunk szerint nincsen párja a hazai művelődés történetében. Huszonegy portré megalkotásával azt kívánja olvasói elébe tárni, hogyan lettek fogyatékkal élő emberek a régi, a régebbi vagy az újabb kultúra különféle szinterein, példájukkal általános megerősítést is sugározva, kiválóságok: *életrevalók*, ahogy a kötet szerzője a mű címében megjelöli.

Azt mondhatnánk, vallástörténettel kezdődik a bemutatások sora, hiszen Mózes alakja elevenedik meg a bibliai történelemből elsőként. Az a Mózes, aki a hagyományok szerint izzó széndarabokat helyezett a szájába, hogy legyőzze dadogását. S hogy így váljon az ókori zsidó nép nagy jelentőségű vezetőjévé.

Már az első bemutatás során feltárul az a végül is igen hatásos szerkesztési technika, amelynek a lényege, hogy mintegy szabad asszociációk útján épül fel a sosem túl hosszú fogott bemutatás. Így a Mózes különleges történeti-vallástörténeti szerepét feltáró elemzések során eljutunk Michelangelo világhíres szobraíig, majd Sinkovits Imre Nemzeti Színház-beli Mózes-alakításáig. (Akár Kodolányi *Égő csipkebokor* című Mózes-regénye is idézhető lett volna ezúttal...)

Démoszthenész dadogása az én időmben még szinte gimnáziumi tananyag volt, jobb történelem- és irodalomtanárok nem győzték akár *nevelési* célzattal is emlegetni e dadogását legyőzni képes híres ókori szónok esetét. Horváth Ernő ezúttal is nagy ugrással állít párhuzamot a portré főszereplője mellé: a két Őze, Lajos és fia, Dávid küzdelmét és maradandó színházi teljesítményeiket mutatja be (utóbbi rendezőként és színházigazgatóként is nevet szerzett magának). Az idősebb Őze gyermekkori szenvedéseinek feltárásával a fogyatékkal élők társadalmi helyzetének kérdésköre is felmerül – nem is említve, hogy Őze felidézi egy nagyszerű tanára emlékét, aki meg majdnem vak volt, sokdioptriás szemüveggel is alig tudta elolvasni az osztálynévsort. Meghatóan szép interjú kapott utóbb helyet a kötetben Őze Áronnal, amely híres dadogók felsorolásával és az iskolában ugyancsak gúnyolt Bruce Willis alakjának felvillantásával zárul.

A kötet szerzőjének telitalálata, hogy nemcsak a dadogó szónokokat, színészeket, vagy utóbb az élete utolsó korszakában megsüketült zenész Beethovent veszi célba, de megpróbálkozik azzal is, hogy szembenézzen, mit is jelent Francisco Goya (1746–1828) mint festő számára a 35 évnyi sükettség életének későbbi szakaszában (egészen pontosan 47 éves korától kezdve 35 éven át). Goya esetében az asszociációs melléklet a magyarországi Goya-képek sorsáról nyújt rövid tájékoztatást, miközben, illetve ezt megelőzően a nagy festő saját betegségével való küzdelméről igen sokoldalú kórképet fest a kötet szerzője.

Ki gondolná, hogy a zenetörténet talán legnagyobb gyermekzsenije, Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791) is pszichikainak nevezhető fogyatékokkal küzdött. Horváth Ernő portréja azért tanulságos különösképpen, mert az osztrák életrajzírás évszázados hagyományával megy szembe, amennyiben a harmonikus kedvesség jegyében, gondtalan aranyifúsággal, sikerekkel teljes (és például a komponistánk egykori szerelmi hancúrozásait körülvevő pletykátömeget elhallgató), legjobb esetben csak a drámai elhagyatottsággal körülvett utolsó éveket feltáró életrajzi irodalom ellenében idegrendszeri motoros zavarokról, szélsőségről, féktelenségről, folyamatos káromkodásban megnyilvánuló *coprolalia* nevű viselkedési rendellenességről szól. (Horváth megjegyzése az elemzések sorában: „A magatartászavarok közé tartozó oppozíciós zavart a tartósan ellenséges, negatívizitikus, támadó, szembenálló, dacos, engedetlen, provokatív, indulatos magatartás jellemzi.”)

Nem lehetne teljes ez a portrészorozat, ha nem kapott volna benne helyet, ahogy a bemutatás címében is megfogalmazódott, *a süketen is komponáló zseni*, Ludwig von Beethoven (1770–1827). Az egyetemes klasszikus zene kétségkívül egyik legnagyobb alakja többféle betegséggel is küzdött, süketiségét pedig vélhetően ólommérgezés okozta. Mindezekről a tényekről bőszes tájékoztatást kapunk a könyvből. Hogy mit jelentett számára a süketisége előrehaladása, arról hadd idézzük Ludwig Spohr híres hegedűművész emlékeit (amelyek a mester 1927-ben bekövetkezett halála előtt 14 évvel, egy 1813-ban megvalósult koncert kapcsán keletkeztek):

„Beethovennek az volt a szokása, hogy a kifejező játékkal kapcsolatos kívánságait furcsa testmozdulatokkal jelezze. Halk *részeknél* annál mélyebbre hajolt, mennél finomabb játékot kívánt. *Crescendónál* fokról fokra kiegyenesedett, s ahol *forté*hoz ért, ott magasra lendült. Néha – azt hiszem, maga sem tudta, mit tesz – hangosan a zenekarral énekelt, hogy tömörebben szóljon a zene. A próbákon süketisége miatt gyakran kizökkent a kerékvágásból, és tíz-tizenkét ütemmel előreszaladt. Ő már *fortét* intett, de a zenekar, amely ragaszkodott a kottához, még egyre a *piánót* játszotta. Ilyenkor Beethoven megdöbbenően és csodálkozva nézett a zenekarra...” (89.)

Hogy a magunk egykori zenei tanulmányaiból is merítve adalékokkal szolgáljunk, mintegy kiegészítésként a kötet szerzőjének sokoldalú feltárásához: Beethoven zsenialitásának nem a mozarti memóriaképességek jelenléte volt nyilvánvaló jele, hanem az, hogy olyan belső hallással rendelkezett (megalkotva például olyan mesterműveket, mint a IX. szimfónia vagy az utolsó vonósnyégyes), amely egészen egyedülállónak számított, hiszen a bonni születésű bécsi mester köztudottan nem rendelkezett abszolút hallással, vagyis műveit alkotva, azok egyes részeit kénytelenül (már ameddig még a hallása működött) ellenőriznie kellett a zongorán.

Egyébként az asszociációs melléklet itt orvosi témát érint, amennyiben a süketiséget kompenzálni igyekvő hallókészülékekről, majd pedig a süketiséggel kapcsolatos csodálatos gyógypedagógiai és orvosi együttműködés eredményeiről kapunk érdemi tájékoztatást.

S ha az előbbieken a zenetörténet talán legférfiasabb, legátütőbb zenei világát megteremtő mester mindennapi életének küzdelmei tárultak elénk, hadd következzenek, amint ez a kötetben be is következik, Vincent van Gogh (1853–1890) döbbenetes drámában fogant csodálatos festészete emberi háttérének feltárása. Már az életrajzi vázlat első bekezdései között (a még 21 éves holland fiatalemberről időző könyv soraiban) olvashatjuk a tanulságos megjegyzést:

„A nőket vagy szentté avatta, vagy szánta. Sosem volt a szerelemben szerencséje, sokszor utasították vissza, így nem is nősült meg. Csak prostituáltakkal találta meg a hangot igazán. Mondták róla, hogy hiperszexualitással, erotomániával, epilepsziával és mániákus depresszióval küszködött.” (101.)

Horváth Ernő, miközben művészettörténésznek is becsületére való nagy ívű áttekintés keretében fut végig az életművön, pontosan felvázolja a mindössze egy évtizedre kiterjedő alkotási periódus sodrását (kb. 1879–1880 és 1890 között), amelyet növekvő hallucinációk és epileptikus rohamok szegélyeztek. Feltárulnak az utolsó évek drámái, így a Gauguin-nel való együttlét és szakítás:

„Ekkoriban Van Gogh nem bírta az alkoholt. Egy idő múlva a kiabálások és a verekedések egyre gyakoribbak lettek. Végül 1888. december 23-án este Van Gogh minden ok nélkül barátja arcába vágott egy poharat. Gauguin, aki leveleiben arról panaszkodott a többi festőnek, hogy elege lett Van Goghból [...], összepakolt. Amikor kilépett az udvarra, Van Gogh borotvával a kezében rohant utána. Gauguin egyenesen egy hotelba ment. Van Gogh pedig haza. Túlhajszoltság miatt idegileg összeomlott, és levágta bal füle alsó részét... Van Goghot ... bolondok házába zárták. Az iszonyatos hallucinációk és az epileptikus rohamok után a nyugalom időszaka következett. 1889. január 7-én hazaengedték... Kínozta a hazatérés, a magány, hangulatváltozásai az eufórikustól a szélsőségesen levertig terjedtek. Valószínűleg a bipoláris depresszió jelei mutatkoztak nála.” (109.)

A bolondok házában, majd otthoni magányában, és persze a súlyos megélhetési nehézségek közepette rengeteget festett. Korai halálát lehet, hogy esetében is részben ólommérgezés okozta, hiszen depressziós időszakaiban festéket rágott, és le is nyelte azt. (Megvallom, van Gogh életét és halálát nagyon nehéz elérzékenyedés nélkül végigkövetni...)

Amennyire drámái elemekkel terhelt van Gogh sorsa, olyannyira napfényesnek tűnik a valójában egyáltalán nem napfényes sorssal megáldott, és ugyancsak mindössze 37 évet élt Henri Toulouse-Lautrec (1854–1901) életútja, hiszen tehetős és szerető család vette körül. De már kiskamaszkorában nyilvánvalóvá vált betegsége:

„13 és 14 éves korában két baleset érte – mindkét lába eltört. Bebizonyosodott a korábban is nyilvánvaló, ám a család által eltussolni próbált tény: Henri örökletes csontbetegségben, pyknodysostoisban szenvedett, amelynek jellegzetes tünetei körülbelül tízéves korában már felismerhetők voltak.” (126.)

Nehezen jutott túl az érettségén, de utóbb festészetet tanult. Rengeteget dolgozott, festésze és annak tematikája alapján a legnagyobbak között kapott helyet, de a bohém társaságban lesüllyedt, és az állandó éjszakázás, majd krónikus alkoholmérgezés, depressziós rohamok és hallucinációk során át jutott korai halálra. Festészetének rövid, de tartalmas bemutatása ezúttal is elénk rajzolja a fogyatékkal küszködő ember rendkívüli nagyságrendű művészetét.

Ki gondolná, hogy Thomas Alva Edison (1847–1931), akit szerzőnk „iskolázatlan tudósként” jellemez, ugyancsak a fogyatékosok sorába tartozik. Ő ugyanakkor egy újabb foglalkozástípust jelenít meg: nem a művészetek képviselője, hanem minden idők talán (anyagi szempontból is) legsikeresebb feltalálójának számít (1093 bejelentett találmány, napi 18 óra munka, 25 milliárd dollár haszon, 19 világcég alapítása). Hadd folytassuk a bemutatást ezúttal egy idézettel a könyvből:

„12 éves korom óta nem hallom a madarak énekét” – mondta egyszer magáról... Nevének hallatán mindenkinek az izzólámpa, a fonográf és még megannyi izgalmas találmány ugrik be, kevésbé köztudott róla az a tény, hogy életét súlyosan nagyothallóként élte le. Fogyatékoságát sosem hátrányként kezelte... Ahogy ő fogalmazott, sokkal hasznosabb dolog olvasni... mint felesleges fecsegéssel tölteni az időt... Életműve nagyszerű példája annak, hogy nem kell hallani ahhoz, hogy megvalósítsuk álmainkat.” (145–146.)

Az eddigieknél jóval kevésbé köztudott, hogy a magyar képzőművészet története is fel tud mutatni egy süket festőt. Tihanyi Lajos (1885–1938), amint Horváth Ernő szembesít a

súlyos tényel: nyomorban, magányosan halt meg (tegyük hozzá, mindössze 53 évesen), majd 80 évvel később egy képét viszont 264 millió forintért vásárolták meg. Tihanyi tehetős családból indult, apja a Rákóczi úti Balaton Kávéház tulajdonosa volt. „11 éves korában agyhártyagyulladás következtében elvesztette a hallását, siketsége miatt hangja eltorzult, szájáról olvasott, s ha megszólalt, egyfajta torokhangon beszélt néhány szót.” Saját életrajzi vallomásai szerint gyermekkorában semmilyen „festői ösztönt vagy rajzolásra hajlamot” nem érzett. Egy késői jegyzetében arról írt, hogy 11 éves korában egy grippe (influenza) következtében az agya megégett, vagyis súlyos halláskárosodás érte. Ez később érdekes módon vált hasznára. Saját bevallása szerint a hangokat nem hallva a mozdulatokat, a gesztusokat figyelte meg. Nem volt akadémiai festőtanuló, és bár Nagybányán tett látogatója érlelte festővé, itt sem vált a szabadiskola növendékévé.

Ezúttal is módunkban áll egy különleges művészpálya megismerése, amely női aktok mellett főleg portrékból és tájképekből áll. Tihanyi pályájának felívelő szakasza akkor következik be, amikor 1925-ben Párizsba utazik, és a magyar irodalom és kultúra néhány jeles személyiségével is kapcsolatba kerül. Kis kiállítást is rendeztek itt a számára, ahol nemzetközi közönség vásárolt képeiből. Mindemellett ekkor is szűkösen élt, bár utóbb Amerikában is eltöltött 17 hónapot. A kötet szerzője az élete végén ismét Párizsban tartózkodó művésztől a következőket írja Tersánszky Józsi Jenőt idézve:

„Az életnek akkora szeretetével és értésével valóban kevés ember dicsekedhetett, mint Tihanyi Lajos, a festő. Képei is valami tömörített életvidámság kifejezői. A furcsának és mégis igaznak összekeveredése, a lényeglátás, az okos, nyugodt, nem bántóan gunyoros mosolygás az életen...” (165.)

Tihanyi művészetének posztumusz diadalútját a 2012-ben megrendezett KOGART Ház-beli emlékkiállítása teremti meg. Az asszociációs melléklet viszont ezúttal egy igen érdekes interjú Eleni Koranival, az Ernst Galéria egyik tulajdonosával Tihanyi művészetéről.

Hogy az Egyesült Államok legnagyobb szeretettel körülvett elnöke, Franklin Delano Roosevelt (1882–1945) élete utolsó negyedszázadában tolókcocsiba kényszerült, ezt általában mindenki tudja. Azt már kevésbé, hogy – amint ezt szerzőnk feltárja – Roosevelt 1921-ben benuult le deréktól lefelé, ezután már csak segédeszközzel és igen nehezen tudott járni. Benuulását poliomyelitis következményének tartották, de újabban felvetették, hogy azt egy bizonyos Guillain-Barré-szindróma okozta. A korábban politikai pályán tevékenykedő Roosevelt, miután utóbb tolókcocsiba kényszerült, elfordult a politikától. Viszont 1932-ben, megnyerve a választásokat, neki adatott meg (miután négyszer választották újra), hogy kivezesse országát a második világháború poklából.

A világháborús összefogás Winston Churchill barátjává avatta. Mit nem tudhat meg az ártatlan szemlélődő e kötetből, ezúttal Jon Meacham *Franklin és Winston* című könyve egy idézetéből:

„Nemegyszer titokban találkoztak, egymástól igencsak távol eső helyeken... beszélgettek háborúról, politikáról, politikai döntések nehézségeiről és magánéleti gondjaikról. Történetük egyfajta love story, amelyben az érzelmes Churchill a tartózkodó Rooseveltnek udvarol. A brit kormányfő, aki Hitlerrel jó ideig egymaga szállva szembe, a legsötétebb órában rázta fel nemzetét, soha nem tudta, hányadán áll Roosevelttel – akinek pont ez volt a célja. A titkokat dédelgető amerikai elnök szeretett zavarba hozni másokat – fehér házi munkatársait és a feleségét. Eleanort éppúgy, mint Churchillt.” (184–185.)

Mindemellett Roosevelt nagy határozottsággal vezette ki országát korábban a világgazdasági válságból, majd irányította az államokat a nácizmus elleni harcban. A Pearl Harbour-i támadás után 16 millió amerikai öltött egyenruhát.

Az elnök, amint Churchill-lel való kapcsolatából is kiderül, egyedülálló személyiség volt. Íme:

„Érthetetlen volt a sajtó számára. 1933. március 8-án tartotta az első sajtótájékoztatóját elnökként, amelynek elején mind a jelen lévő 125 újságíróval kezét fogott, mielőtt belekezdett volna. Majd negyven percen keresztül beszélt a semmiről, de ez sem érdekelt az újságírókat: imádták és tisztelték. Így történhetett meg, hogy a 12 év alatt, míg elnök volt, közel 125 ezer fotó jelent meg róla, mégis mindössze négy képen látható kerekesszékekben.” (185.)

Az emblemikus amerikai elnök esetében az asszociációs melléklet: néhány idézet gondolatai közül az egyik: „Az emberek nem a sorsuk, hanem csupán a saját elméjük rabjai.”

Ki is következhetne itt más, mint Winston Churchill (1874–1965), aki nyolc évvel volt idősebb amerikai barátjánál, és 20 évvel élte őt túl. Bár politikai pályája sokkal több bukattal zajlott. Tény viszont, hogy (ún. tónusos formájú) dadogás és tanulási zavarok nehezítették pályafutásának alakulását, karrierje felépülését.

Konfliktusokkal telt gyermekora volt, az iskolában nem bírt sem a matematikával, sem a klasszikus nyelvekkel. Mindemellett jól bánt az angol nyelvvel, és később újságíróként és könyvek szerzőjeként is sikeres lett, majd pedig (dadogását ugyanis mindenféle módon próbálta legyőzni) kiváló szónok vált belőle.

Pályafutása a hadseregben kezdődött. Így jutott el Kubába, Indiába, majd Afrikába, Szudánba. Azonban ezután kilépett a hadseregből és a dél-afrikai angol–búr háborúban már haditudósítói szerepet vett. Hazatérve mint hőst 1900-ban parlamenti képviselővé választották. És nyolcvankilenc évesen, 1983-ban hagyta el az angolok országházát.

Horváth Ernő ezúttal nem jeles művész alkotói pályafutását, hanem az angol miniszterelnök számára ellentmondásokkal terhelt politikai pályafutását rajzolja meg. Természetesen nem feledkezve meg értékeiről, és arról a szívósságról (és legyünk őszinték, konokságról), amely például életének talán legnagyobb sikerét hozta magával, amikor kemény kézzel szembeszállt a náciizmus fenyegetésével.

A pályakép persze nem zárkózik el a nagy hibák, pl. a 45 ezer brit állampolgár halálát hozó gallipoli hadjárat, vagy az indiaiak kiéheztetése, időnkénti rasszista megnyilvánulásai (lásd az angol–búr háború kapcsán az afrikaiak, vagy éppen az indiaiak, így Gandhi megvetése) ismertetésétől.

A gyakran betegeskedő Churchill a háború idején 100 000 km-t utazott álneven (Warden ezredes). Sok ellenséget szerzett magának azzal, hogy nem pártolta az egészségbiztosítás és a közoktatás fokozottabb támogatását. Viszont az elsők között vetette fel az Egyesült Európa gondolatát. Az asszociációs mellékletet a brit politikus festészetének és írói tevékenységének rövid bemutatása képviseli ezúttal.

A sorban ezután VI. György angol király (1895–1952) sajátos sorsának bemutatása következik, akinek dadogása vélhetően úgy alakult ki, hogy balkezes lévén, apja parancsára úgy szoktatták jobb keze használatára, hogy a baljára hosszú szíjat rögzítettek, és megrántották, ha azt a kezét akarta volna használni.

Albert herceg, aki negyedik volt az örökösödési listán nagyapja, apja és bátyja mögött, az első világháború idején katonai pályafutást töltött be, vadászpilóta-vizsgát tett, és századparancsnoknak nevezték ki. Majd a Cambridge-i Egyetemen tanult. 1920-ban York hercege lett, majd 1938-ban Edward bátyja lemondása után VI. Györgyként került a trónra.

A herceg dadogása miatt rettegett a beszédektől. Egy 1925-ös, igen kínosra sikeredett szereplése után felkereste az ausztrál születésű neves logopédust, Lionel Logue-t, aki gyakorlataival jelentős eredményeket ért el abban a tekintetben, hogy a később uralkodóvá

lett Albert herceg nyilvános szereplései valamivel sikeresebbek lehessenek, bár királyként mondott beszédei mindig akadozottak voltak.

Hazája iránti rajongása erőt adott ahhoz számára, hogy a világháború idején bátran viselkedjék, látogassa a katonákat, és ne hagyja el a Buckingham palotát a bombázások ellenére sem.

1952-ben hunyt el a szív koronaereinek trombózisa folytán 57 évesen. A trónon a már jó ideje a feladatok elvégzésében segédkező lánya, Erzsébet követte. Az asszociációs melléklet ezúttal a dadogó királyról készült film (*A király beszéde*) ismertetését és a balkezességre vonatkozó néhány pedagógiai vonatkozású megjegyzést foglalja magába (lásd: Hans Holbein *Ádám és Éva* című festményén Éva balkezes!).

Albert Einstein (1879–1955) jellemzői Horváth Ernő megfogalmazásában: Aspergerszindróma, diszlexia, relativitáselmélet. Fiatalkorát számos sajátos mozzanat kíséri. Szellemi fejlődését rokonai és ismeretségi köre segíti. Viszont az iskolai tanulmányok, talán részben a változó helyszínek miatt is, kissé dőcögnek, amelyeket a szülők költözései is terhelnek. Nem véletlenül jegyzi meg később a relativitáselmélet megalkotója, a kvantummechanika, a statisztikus mechanika, a kozmológia, a gravitációshullám-csillagászat megálmodója, hogy „Az egyetlen, ami gátol engem a tanulásban, az az oktatás”.

A kötet szerzője természetesen ismét kitűnő érzékkel jelöli ki, jól követhetően, ugyanakkor tömören a nagy tudós emberi és szakmai pályafutásának csomópontjait, de nem feledkezik meg Einstein nyelvkiöltő fotója keletkezéséről sem, amint arról sem, miként vizsgálták a tudós agyát, amelyet végrendeletében tudományos vizsgálat céljaira ajánlott fel.

Nem mindennapi jelenségnek számít Frida Kahlo (1907–1954) mexikói festőművész, akinek 2018-ban a Magyar Nemzeti Galériában rendeztek emlékkiállítását. Kahlo hatéves volt, amikor elkapta a járványos gyermekbénulást. Kilenc hónapig nyomta az ágyat, mialatt a jobb lába elvékonyodott és deformálódott. És bár apja, akivel szoros kapcsolatot ápolt, mindenfajta segítséget megadott neki, élete végéig folyamatosan fizikai fájdalom gyötörte. Mindehhez később egy buszbaleset járult, gerince és kismedencéje súlyosan károsodott. Bár eredetileg orvosnak készült, egy, az iskolájának freskót készítő művész hatására, s hogy elterelje a figyelmét állandó fájdalmairól, miközben hónapokon át ágyhoz volt kötve, festeni kezdett.

Kahlo életét fizikai fájdalmak, fájdalmas események, és mind növekvő festői sikerek szegélyezik, többször tartózkodik az Egyesült Államokban, de André Breton meghívására eljut Párizsba is. Képein helyet kap saját egészségi nehézségeinek és élete drámáinak az ábrázolása (*A törött oszlop*, 1944, *Diego és én*, 1949 stb.).

Horváth Ernő ekkor a könnyűzene kapuján kopogtat. Mielőtt Ray Charles Robinson (1930–2004) zöld hályog következtében hétévesen teljes megvakult afroamerikai zongorista és énekes bemutatásába fogna, felvillantja a zenetörténet eredendően vak, vagy idősebb korukban zöld hályog miatt megvakult nagy alakjait: Johann Sebastian Bach, Stevie Wonder, Andrea Bocelli, illetve Georg Friedrich Händel és Turtough O'Carolan, a legnagyobb ír hárfás, továbbá Louis Thomas Hardin esetét. Néhány rövid idézet az amerikai muzsikusz jellemzésére:

„Ötéves korában kezdte elveszíteni az egyik legfontosabb érzékét, a látását, majd mire hétéves lett, zöld hályog miatt teljesen megvakult... Édesanyja ragaszkodott hozzá, hogy hallására támaszkodva megtanuljon tájékozódni a világban. Sosem használt botot, vakvezető kutyát vagy bármilyen más segédeszközt, mert ezeket a függőséggel azonosította.” (261.)

„[A] 160 mérföldnyire lévő St. Augustina nevű vakok iskolájába küldte édesanyja, ahol a Braille-írás segítségével sajátította el a muzsikálást...A látását elvesztette, de az élet iránti lelkesedését nem. Zene iránti szeretete töretlenül élt benne, s a kitartás meg is hozta

gyümölcsét. Tizennyolc évesen már felléphetett Seattle-ben, első lemeze 1949-ben jelent meg...” (262.)

E könyvismertetés szerzőjének itt meg kell vallania, hogy mint végzett zeneszerző (Sugár Rezső tanítványa volt egykoron) számára a könnyűzene sosem bírt vonzerővel, csak ritka esetben volt hajlandó felfigyelni egy-egy különleges jelenségre, stílusra, műre/számra vagy előadóművészre. Nos, ezek sorába tartozik Cher (1946), akit ugyan Horváth Ernő a beat-korszak ikonikus alakjának minősít, én jómagam ennél sokkal többre tartom. Olyan zenék megszólaltatójának, amelyek napjaink mind mélyebbre süllyedő silány daltömegalmaiból kiemelkedve érdemi, zenei képzettséggel rendelkezők számára is élményt nyújtó dallamok, hanghatások, hangszerelések sorozatával lepnek meg bennünket.

Megvallom, nem gondoltam volna, hogy Cher életét is a látszólag csillogó, sikeres pályafutás mélyrétegeiben tanulási zavarok gátolták (és talán még ma is gátolják?). Mint szerzőnk írja, egyaránt diszlexiás és diszkalkuliás (mind az olvasás, mind a számok jelen-tése nehézséget okozott neki) teherrel ült az iskolapadban. A nagyszerű könnyűzenei díva bemutatása ugyanakkor ezúttal is teljes: az évtizedek óta újra meg újra megújulni képes Cher szakmai pályafutásának a személyes élet hullámválásaiban élénk tárt rajza a könyv lapjain bóklászva (még így zene felhangzása nélkül is) megragadja képzeletünket.

A kötetben még bemutatásra kerül a muzsikusközül a már említett Stevie Wonder Oscar-díjas amerikai zeneszerző, zongorista és énekes, aki ugyancsak megújulásra képes alkotóművész. Egy fotó tanúsága szerint az Elnöki Szabadság Érdemrendet maga Barack Obama akasztotta a nyakába. A sikert sikerre halmozó muzsikuskorábban csecsemőko-ra óta, vélhetően zöld hályog miatt, látássérült. Tanulmányait egy, a Detroitban található vakok intézetében végezte. Miközben látással tehát alig rendelkezett, hallása viszont kiéle-zetten működött, egy távoli garázsban folyó zenélést is meghallott, amelyet mások nem észleltek. Rövidesen kiválóan zongorázott: első lemezfelvétele 13 éves korában készült.

Whoopi Goldberg (1955) amerikai színésznő, a kedvencek kedvence, aki igen szegény családból érkezett a legtöbbit díjazott művészek sorába, ugyancsak diszlexiával küszkö-dött, és az iskolázás során lemaradónak minősítették, majd ki is maradt belőle. A kötet szerzője ezúttal asszociációs mellékletként a dixlexia és a tanulási zavar történetét foglalja össze röviden.

Andrea Bocellit (1958) aligha kell Magyarországon bemutatni (különösen a nálunk is megrendezett hangversenyei nyomán). Népszerűsége hazánkban is túlnyúlik azoknak a körén, akik csak a klasszikus zenét kedvelik. Megható szavakkal emlékezik meg a kötet Bocelli szerepléséről 2020-ban a milánói dómban, amely, mint olvashatjuk, megtiszteltetés volt az egész emberiség számára, még akkor is, ha a járványhelyzet miatt csak az énekes és Emanuele Vianelli orgonista volt jelen a hangverseny helyszínén, a dómban. Jól tudjuk a Bocelli életét felelevenítő filmből, mennyi erőfeszítéssel járt egy vak embernek a klasszi-kus zene világhírű előadójává válni. Bocelli életrajzi bemutatását a kötetben egy, a duett műfajáról adott nyilatkozat teszi teljessé.

A kötet egyik záró személyi portréja talán az egyetlen, amelyet a recenzens némi vizsgyággal olvasott el. Nem mintha kétségbe vonnánk Tom Cruise (1962) különleges színészi tehetségét és gazdag, sokoldalú filmművészeti munkásságát, amelyet, amint a kötetből kiderül, ugyancsak súlyos iskoláskori tanulási zavarok (diszlexia) keresztetkék: 12 év során 15 iskolába járt. De mivel a szcientológiai mozgalmat (és nem egyházat!) nap-jaink egyik káros jelenségének tartom, mint Tom Cruise-t is, aki felvállalja a benne való aktív részvételt (és a híradások szerint ennek következményei jócskán megnyilvánulnak a neves amerikai színész magánéletében is, nem csekély idegenkedéssel vagyok csak képes számba venni.)

Egy nagyszerű magyar muzsikus arcképe villan elénk zárásul. Az ugyancsak vak (és súlyosan koraszülöttként világra jött) muzsikus, a Torontóban diplomát szerzett Érdi Tamás zongorista portréja keretezi a gyógypedagógus Horváth Ernő könyvét. És amint a művész édesanyjának könyve zengi címéül: Érdi Tamás az, „akinek a madarak is Chopint énekelnek”. Habár a Zeneakadémiára nem jutott be (Kanadában szerzett diplomát), a muzsikus karrierjét példátlanul sokoldalú és sokszemélyű emberi összefogás segítette kibontakozni. Így sokan mások mellett: Vásáry Tamás és a sajnos már nem az élők között lévő Kocsis Zoltán. Egy Érdi Tamással készített szívmengető interjú zárja a bemutatást.

* * *

A könyv kapcsán a tanulságok csak vázlatosan:

– A kötetnek már a címe is, amint ezt indulásként hangsúlyoztuk, egyfajta általános megerősítést sugároz minden fogyatékkal vagy anélkül élő számára;

– A kötetben megvalósuló interdiszciplináris jellegű tárgyalási, illetve feldolgozási mód nagyban elősegíti a feltárt jelenségek, helyzetek, életutak sokoldalú megközelítését;

– A kötet különösen vonzó tulajdonsága, hogy látványos közlési technikával igyekszik a széles közönséget is bevonni a mélyebb kulturális értékek iránti érdeklődési körbe;

– Igen nagy értéke a kötetnek a Szénási Ferenc alkotta karikatúrák sora (Mózesen kívül mindenki megkapja a magáét), amelyek találóak, karakteresek, miközben nem lépnek túl egy határon, mondhatnánk, mértéktartóan nem modernistáskodóak;

– Különösen figyelemre méltó a kötet gazdag reprodukciós anyaga, amely gazdagságában és sokféleségében nemcsak hogy szinte életre kelti az írásos információkat, de minőségével szinte lenyűgözi az olvasót;

– Érdemes lett volna viszont a kötet végén függelékszerűen összegezni azokat a fogyatéktípusokat, rövid szakmai leírással egybekötve, amelyek a bemutatásra került személyeket sújtják (ezt persze a kötetben nem szereplő fogyatékokra is ki lehetett volna terjeszteni);

– Talán lehetett volna egy válogatott bibliográfiát is a kötet végére függeszteni.

Még valamit: A kötet szinte természetes módon ingerli az olvasót arra, hogy felemlítse a kimaradottakat, még hozzá annak a reményében, hogy Horváth Ernő következő, hasonló *művelődési kaleidoszkópjában* azokról is kapunk gazdag anyagú portrékat. Ilyenek lehetnének például:

– Az általában pozitív történettudományi értékeléssel bíró, egy évtizedre viszonylag nyugalmas időket teremtő, jó külpolitikát folytató Árpád-házi király, II. (Vak) Béla (1108–1141);

– A 43 éves korában megvakult, nagyhatású angol eposzköltő, John Milton (1606–1674);

– A süketnéma és erősen gyengén látó amerikai Helen Keller író és politikai aktivista (1880–1968), aki 19 éves korában betegség folytán vált fogyatékkal élő személlyé;

– A festőnek készülő Szántó György (1893–1961), aki az első világháborúban, a fronton homloksebet kapott, utóbb fokozatosan megvakult, és végül jeles regényíróvá vált;

– Az amerikai Stephen Hawking (1942–2018), az Einstein utáni korszak legnagyobb elméleti fizikusa, aki élete végére teljesen megbénult, és beszélni is alig tudott;

– Olyan egzotikusnak tűnő figura, mint Bazoumana Sissoko (1890–1987), híres vak nyugat-afrikai énekmondó, hőseposzénesek, bambara és manding eposzok előadója;

– Továbbá diszlexiás írók-költők, művészek, tudósok számosan, mint Agatha Christie, Gustave Flaubert, Jules Verne, Ernest Miller Hemingway, Edgar Allan Poe, Hans Christian Andersen, Louis Pasteur, Leonardo Da Vinci vagy Galileo Galilei stb.;

– De akár persze a fogyatékkal élő sportolók hosszú sora...

(Vivo Tanácsadó Bt., 2020)